

REZUMAT

Teza de doctorat ***Strategii de dezvoltare rurală durabilă în Bazinul Dornelor*** își propune realizarea unor studii și cercetări a mediului social, economic, cultural a localităților din bazinul Dornelor, județul Suceava, în vederea fundamentării unor strategii de dezvoltare durabilă a zonei, spre folosul locuitorilor acestui ținut. Având un uriaș potențial economic și uman, Depresiunea Dornelor sau Țara Dornelor, s-a aflat în permanență în atenția sociologilor, a oamenilor de știință, căpătând rezonanță nu numai pe plan național ci și internațional.

Lucrarea este structurată în trei părți astfel:

1. Partea I (capitolele I, II, III și IV) consacrată unei analize atente a conceptelor de *spațiu rural* și de *dezvoltare rurală durabilă* pornind de la diversele definiții din literatura de specialitate națională și internațională, ale acestor termeni. Termenul rural provine din latinescul **rura** care înseamnă câmp, ogor, locuință la țară, ținut, loc, proprietate la țară, respectiv **ruralis**, care exprimă noțiunea de sat. Apreciem astfel că, în sens restrâns, termenul de rural se utilizează pentru teritoriile a căror destinație economică este agricultura, silvicultura, acvacultura, pescuitul și vânatul, iar în sens larg teritoriile în care variabilele economice, demografice, ecologice și culturale se disting față de spațiul urbanizat. Oficial noțiunea de “spațiu rural” este definită de Recomandarea 1296/1996 a Adunării parlamentare a Consiliului Europei cu privire la Carta europeană a spațiului rural în următoarea formă: *spațiul rural cuprinde o zonă interioară sau de coastă care conține satele și orașele mici, în care majoritatea teritoriului este utilizat pentru agricultură, silvicultură, acvacultură și pescuit, activități economice și culturale ale populației acestor zone (industrie, artizanat, servicii etc.), amenajări neurbane pentru petrecerea timpului liber și distracții sau rezervații și parcuri naționale, regionale sau naturale, și alte folosințe*. În România spațiul rural este definit de Legea 2/1968 privind organizarea administrativ teritorială, ca fiind format din *suprafața administrativă a comunelor existente pe teritoriul țării, care reunesc populația rurală a țării*.

Având în vedere poziția geografică a arealului studiat, o atenție sporită s-a acordat spațiului rural montan, diverselor abordări ale acestuia în România și Uniunea Europeană. Referitor la conceptul de dezvoltare durabilă, se poate spune că în plan teoretic s-au formulat peste 60 de definiții, de reținut fiind cea din Raportul Bruntland care o definește ca fiind: *dezvoltarea care*

împlinește necesitățile prezentului fără să compromită șansele generațiilor viitoare de a-și satisface necesitățile lor.

În cadrul Uniunii Europene, pe tot parcursul existenței sale, dar și în alte țări, politicile economice s-au regăsit și în spațiul rural. Evident, și celelalte tipuri de politici economice, sectoriale, respectiv industriale, comerciale, de transporturi etc., implicit, și-au făcut prezența aici.

Dar toate aceste politici sectoriale, luate în parte sau împreună, abordează spațiul rural, în mod secvențial. Totuși, reprezentative sunt politicile agricole, dată fiind preponderența agriculturii, ca ramură economică în rural. De aceea, dezvoltarea obiectivelor propuse de fiecare tip de politică economică nu a însemnat eliminarea directă și obligatorie a disfuncționalităților de ansamblu ci, cu deosebire, a celor din lumea ruralului. În altă ordine de idei, viața rurală presupune existența unor probleme cu conținut foarte eterogen și cu un înalt grad de dificultate și care se află în relații de intercondiționare reciprocă. Ori, desprinderea din context sau abordarea problemelor din rural – în mod singular sau pe grupe – conduce la disfuncționalități noi.

De aproape două decenii, la nivel de U.E., se fac demersuri susținute pentru integrarea politicii structurilor agricole în contextul economic și social, respectiv în dezvoltarea spațiului rural. Experiența acumulată arată că diversitatea activităților din rural poate fi valorificată ca o completare necesară agriculturii.

Activitățile conexe – comercializarea produselor agricole, turismul rural, proiecte de investiții legate de mediu sau de patrimoniul cultural al zonei (regiunii), întreprinderile mici și mijlocii s-au dezvoltat și oferă perspective noi.

În ansamblu, politica rurală a U.E. apare din nou ca o combinație a politicii agricole de piață, a politicilor structurale și a politicii de mediu, fiind un instrument complex, dar nu întotdeauna coerent.

Teza face o analiză a politicilor, programelor și proiectelor de dezvoltare rurală din Uniunea Europeană și din țara noastră în perioada 2000 – 2006 și 2007 – 2013 (perioadele de programare ale Uniunii Europene), cu accent pe Planul Național pentru Agricultură și Dezvoltare rurală și programul Sapard pentru perioada 2000 – 2006 și pe Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007 – 2013, finanțat din Fondul European Agricol de Dezvoltare Rurală.

2. Partea a II-a este consacrată cercetării spațiului rural, prezentării metodelor de cercetare a rezultatelor și interpretării rezultatelor obținute. Cercetarea efectuată utilizează ca metode analiza indicatorilor statistici (capitolul V) și analiza SWOT (capitolul VI), respectiv a punctelor forte, a punctelor slabe, a oportunităților și pericolelor. Această analiză oferă o imagine completă a spațiului rural prin studiul concomitent al caracteristicilor sale interne și al

influențelor externe exercitate asupra lui, ținând cont atât de variabilele pozitive cât și de cele negative.

Pentru caracterizarea cât mai completă a spațiului rural din România, investigația a cuprins cele mai importante dimensiuni ale cadrului de viață rural, exprimate printr-un set de 7 criterii de analiză. La selecția criteriilor și a celorlalte instrumente de analiză, s-a avut în vedere ca acestea să facă parte dintr-un cadru metodologic de uzanță europeană, pentru a asigura compatibilitatea diagnozei spațiului rural românesc cu diagnozele din spațiul european. Compatibilitatea poate fi asigurată doar prin utilizarea aceluiași set de indicatori, condiție care nu este ușor de asigurat în întregime în stadiul actual al organizării sistemului statistic românesc. Rămâne ca acesta să fie completat cu o serie de indicatori, ce ar permite o cunoaștere de detaliu a unităților administrative teritoriale rurale, cum ar fi: PIB/locuitor, contribuția ramurilor la crearea PIB, veniturile gospodăriilor, structura utilizării terenurilor neagricole, nivelul educațional al populației, nivelul și structura șomajului etc.

Criteriile de analiză a spațiului rural sunt următoarele: fizico-geografice, demografice, economice, locuința și modul de locuire, echiparea tehnică a localităților, criterii sociale și ecologice. Analiza cu ajutorul acestor criterii permite identificarea spațiului rural care să asigure dezvoltarea durabilă. Pentru a putea realiza o analiză complexă cu un grad cât mai ridicat de obiectivitate, fiecare criteriu a fost detaliat într-un set de 3-8 subcriterii. Condiția de bază în selecția subcriteriilor a fost ca acestea să exprime probleme principale cu care se confruntă viața locuitorilor din mediul rural. Aceste subcriterii sunt cele care permit evidențierea notei particulare, specifice a diferitelor teritorii.

Criteriile și subcriteriile au fost operaționalizate prin intermediul unui set de 45 de indicatori care să permită măsurarea intensității fenomenelor și proceselor semnalate și identificarea tendințelor de evoluție.

Capitolele VII și VIII stabilesc o serie de strategii de dezvoltare durabilă pentru localitățile din Bazinul Dornelor, plecând de la analiza diagnostic a localităților componente. Localitățile bazinului Dornelor aparțin din punct de vedere administrativ județului Suceava și cuprinde în limitele sale 12 unități administrative și anume comunele: Dorna Arini, Dorna Candrenilor, Iacobeni, Panaci, Poiana Stampei, Șaru Dornei, Broșteni (devenită între timp oraș), Crucea, Cârlibaba, Ciocănești, Coșna, însumând aproximativ 45 de așezări polarizate în vatra depresiunii de singurul oraș mai important existent: Vatra Dornei (devenit municipiu din anul 2000).

Județul Suceava se află în nord-estul României și se învecinează la nord și est cu Ucraina, la sud cu județele Neamț și Mureș, iar la vest cu județele Maramureș și Bistrița-Năsăud. Județul are o suprafață de 8.553,5 km². Municipiile Suceava, Fălticeni, Câmpulung Moldovenesc, Rădăuți, Vatra Dornei sunt principalele localități ale județului. Municipiul Suceava, reședința

administrativă a județului, are 120.000 locuitori. Județul Suceava are aproximativ 700.000 locuitori, dintre care 250.000 în zona urbană și 450.000 locuitori în zona rurală. Clima este temperată și umedă, cu o temperatură medie anuală de 8°C. Dealurile și munții sunt formele de relief predominante, iar 54% din suprafața județului este acoperită de păduri, $\frac{3}{4}$ din acestea fiind păduri de conifere. Terenul arabil are o suprafață de 1813 kmp și bazinul hidrografic cuprinde 136 kmp de râuri și iazuri. Astfel în ceea ce privește suprafața totală, județul Suceava reprezintă 3,6% din suprafața țării, fiind al doilea județ ca mărime, din țară. Populația județului reprezintă 3,3% din populația țării, clasându-se din acest punct de vedere pe locul 7 în țară.

Suprafața agricolă a județului Suceava reprezintă 2,4% din suprafața agricolă a României (locul 21 între județe), iar suprafața arabilă reprezintă 1,9% din totalul suprafeței arabile (locul 22).

Locul I între județele din România este deținut de numărul de bovine 5,7% din numărul total de bovine din țară și de asemenea la producția lapte de vacă cu 5,9% din producția națională de lapte de vacă și bivoliță.

Din punct de vedere matematic Bazinul Dornelor este încadrat la vest de meridianul 25° 5' iar la est de meridianul 25° 30' longitudine estică, intersectate de paralela de 47° 17' latitudine nordică.

Depresiunea Dornelor este închisă de munți, astfel: la N de Munții Suhard, în N-E de Munții Giumalău, în E-SE de Munții Bistriței, în S de Munții Călimani, iar în V de Munții Bârgău.

Deși aspectul depresionar este foarte clar, trasarea limitelor de sud și de vest este destul de dificilă, deoarece culmile, desprinse de munții Călimani și Bârgău și delimitate de afluenții celor două artere principale (Dorna și Neagra Șarului) trec în pante spre fundul depresiunii, așa încât, rama depresiunii este tranșantă doar în părțile de nord și de est. Astfel, se evidențiază profilul asimetric al depresiunii, accentuat și de dezvoltarea considerabilă a teraselor pe dreapta Bistriței.

Limita de nord a Depresiunii Dornelor este dată de munții Suhard, iar în N-E de munții Giumalău. Linia ce delimitează depresiunea de munți, pornește de la valea râului Cucureasa și trece pe la nord de satul Teșna, urcă apoi pe valea Coșnei până la satul cu același nume, continuându-se pe la nord de comuna Ciocănești, formând un câmp lung ce separă munții Suhard de munții Giumalău. Limita se continuă apoi pe la sudul munților Giumalău până la Cheile Zugrenilor, care despart Giumalăul de Pietrosul Bistriței.

Limita de est, pornește cu Broșteni, se continuă cu Cheile Zugrenilor, la poalele munților Bistriței, trecând pe la est de localitățile: Rusca, Ortoaia, Dorna Arini.

Depresiunea se învecinează la S-E cu munții Bistriței, linia urmând pe la sudul comunei Panaci pârâul Călimănel Limita pătrunde adânc în masivul Călimani până în apropiere de

confluența pârâului Gura Haitii cu Neagra Șarului, continuându-se pe la vest de localitatea Șaru Dornei, ocolește nord-estul și nordul munților Căliman pe la vest de Șaru Bucovinei și Todireni și sud de Dorna Candrenilor, Poiana Negri, Poiana Stampei, coborând până la localitatea Dornișoara.

Limita vestică urmează un traseu șerpuit, începând de la poalele vestice ale munților Suhard până în vestul munților Călimani. Cum spre vest, Depresiunea Dornelor se lărgeste în evantai ajungând până aproape de munții Bârgău, limita poate fi identificată în lungul cumpenei de apă dintre bazinele hidrografice ale Bistriței și Someșului Mare.

În limitele amintite mai sus, suprafața ariei depresionare este de peste 2000 kmp (împreună cu rama muntoasă înconjurătoare), dezvoltându-se în principal în lungul râurilor ce vin dinspre Bârgău și Călimani, respectiv Dorna și Neagra Șarului.

Ținând seama de densitatea și adâncimea fragmentării, se pot separa două subunități mai importante. Depresiunea Dornei, extinsă mult spre Bârgăie, prin văile Coșnei și Dornișoarei și Depresiunea Neagra Șarului, pe valea pârâului cu același nume, ambele dominate de munții Călimani și munții Grințieșului. Acestea se individualizează și prin celelalte componente ale peisajului natural.

Depresiunea Dornelor se leagă de regiunile joase învecinate prin pasuri. Astfel, legătura cu Transilvania se face prin pasul Tihuța (1201m), cu Maramureșul prin pasul Prislop (1416m), iar peste pasul Mestecăniș (1099m) cu Moldova.

Prin intermediul pasurilor existente și implicit al căilor de comunicație: calea ferată ce trece din Moldova în Transilvania, respectiv de la Suceava la Cluj-Napoca și rețeaua de șosele naționale ce realizează legături cu: Transilvania prin E576(DN17) Bistrița-Vatra Dornei-Câmpulung Moldovenesc, cu Maramureș prin DN18 până la Sighetu Marmației, cu Moldova prin DN17A (Vatra Dornei-Rădăuți) și prin DN17B (Vatra Dornei-Crucea-Broșteni), Depresiunea Dornelor, chiar dacă este încadrată de munți ea nu este o zonă izolată, beneficiind de un grad ridicat de accesibilitate dinspre zonele limitrofe.

Pentru cercetarea spațiului rural al zonei Dornelor și elaborarea unei analize diagnostic, s-a utilizat metoda indicatorilor statistici. Perioada studiată, 1990-2005, surprinde toate aspectele petrecute în mediul rural după Revoluția română, atât în plan economic, social sau cultural. Indicatorii utilizați fac referire la:

- poziția geografică a Bazinului Dornelor;
- situația demografică a localităților;
- situația privind forța de muncă;
- învățămintul;
- cultura, arta;

- ocrotirea sănătății;
- agricultură;
- protecția mediului.

Analiza diagnostic a Bazinului Dornelor prin metoda indicatorilor statistici oferă o imagine fidelă a zonei atât din punct de vedere geografic, cât și din punct de vedere economic și social, care poate sta la baza fundamentării unei strategii de dezvoltare a zonei pe termen scurt, mediu și lung.

Puncte forte identificate:

- cadrul natural de o valoare inestimabilă în care sunt amplasate toate localitățile din bazinul Dornelor;
- existența unui semnificativ potențial agricol din perspectiva resurselor funciare și a resurselor de muncă;
- industrializarea redusă și agricultura extensivă practică în zonă, fără exces de îngrășăminte chimice, a permis menținerea biodiversității și obținerea unor produse cu calitate biologică ridicată;
- existența sectorului privat în agricultura zonei (aproape 100%) și lipsa colectivizării, cu consecințele știute, înainte de 1989;
- existența în zonă a unor exploatații agricole comerciale realizate printr-un program guvernamental de susținere a zootehniei în zonele montane (HG 865/2002) sau prin Programul SAPARD, care pot fi luate ca model;
- ponderea însemnată a suprafețelor de pășuni și fânețe în structura fondului funciar;
- toate comunele din zona studiată dispun de un larg potențial turistic și cultural-spiritual;
- largi posibilități de practicare a agroturismului ca activitate complementară agriculturii;
- creșterea numărului pensiunilor agroturistice și a capacității de cazare a acestora, turismul rural și agroturismul fiind variante pe care tot mai mulți turiști le aleg pentru petrecerea vacanțelor;
- existența unor puternice tradiții și a unei bune experiențe privind viața culturală în toate localitățile din bazin;

Puncte slabe identificate:

- infrastructura rutieră încă slab modernizată în zonă;
- slaba reprezentare a rețelelor de alimentare cu apă și canalizare;
- numărul mare de ferme de subzistență și semisubzistență, cu o suprafață medie de 2 ha, determinat de o puternică fragmentare a terenului;
- reducerea numărului de animale la toate speciile și în mod dramatic la specia ovine;
- producții agricole atât în sectorul vegetal cât și în cel animal scăzute;

- degradarea continuă a suprafețelor de pășuni și fânețe;
- infrastructura sanitară slab dezvoltată;
- reducerea numărului de școli, pe criterii de eficiență.

Oportunități:

- posibilități de creștere rapidă a suprafețelor destinate agriculturii ecologice;
- disponibilitate pentru asociere, în Bazinul Dornelor funcționează încă din 1992 Federația Agricultorilor de Munte – Dorna, o asociație neguvernamentală cu peste 2600 membri;
- valorificarea biodiversității și a bogăției patrimoniului forestier;
- diversificarea activităților din spațiul rural spre activități economice manageriale, turism rural;
- pregătirea resurselor umane prin educația continuă la Centrul de Formare și Inovație pentru Dezvoltare în Carpați – CEFIDEC-Vatra Dornei;
- posibilități de finanțare din partea UE, conform Programului Național de Dezvoltare Rurală.

Riscuri:

- handicapurile naturale (relief, climă) rezultate din Statutul de zonă defavorizată (zonă montană);
- preluarea mecanică a conceptelor europene privind dezvoltarea spațiului rural și de protecția mediului;
- perpetuarea unui nivel scăzut al productivității, lipsește producătorii agricoli de sursele necesare modernizării și implicit a sporirii competitivității;
- dispariția fermelor de subzistență poate crea probleme sociale în zonă.

Realizarea strategiilor de dezvoltare durabilă a localităților din Bazinul Dornelor are în vedere stabilirea priorităților pentru perioada 2007-2013, încercându-se astfel integrarea acestora în viziunea de dezvoltare rurală a Uniunii Europene (Politica Agricolă Comună) și a României (Planul Național de Dezvoltare Rurală). Așa cum se poate observa pe parcursul lucrării, evaluarea nevoilor și identificarea resurselor s-a făcut ținându-se cont de domeniile de interes ale celor două documente mai sus enumerate.

Strategiile de dezvoltare rurală durabilă a localităților din Bazinul Dornelor trebuie să aibă în vedere ameliorarea calității vieții în aceste localități și limitarea exodului populației rurale înspre centrele urbane industrializate sau înspre regiunile puternic dezvoltate din Europa occidentală. Caracterizate printr-un înalt grad de marginalizare, situate la extremitatea județului Suceava, la distanță apreciabilă de centrul administrativ al județului și de factorii de decizie județeni, cu un potențial economic limitat, localitățile din Bazinul Dornelor devin principale ținte

pentru politicile de dezvoltare naționale și europene, fie că este vorba de politicile de dezvoltare rurală, politicile de dezvoltare regională, mediu sau dezvoltarea resurselor umane.

Având în vedere că principala activitate agricolă în Bazinul Dornelor este legată de creșterea animalelor, în special a vacilor de lapte, o primă strategie vizează modernizarea și restructurarea exploatațiilor agricole în vederea creșterii competitivității lor prin utilizarea superioară a factorilor de producție. Vor fi sprijinite investițiile orientate spre creșterea veniturilor fermei, a nivelului și calității producției, respectarea standardelor comunitare privind igiena, promovarea producerii și utilizării de energie regenerabilă, promovarea procesării produselor agricole tradiționale la nivel de fermă. Pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a locuitorilor zonei, strategiile pe termen mediu și lung avute în vedere vor urmări modernizarea satelor componente prin extinderea și modernizarea rețelei de drumuri realizarea sau extinderea rețelelor de apă și canalizare, extinderea rețelelor de iluminat public pe străzile laterale precum și modernizarea și dotarea așezămintelor culturale.

Strategia de diversificare a activităților economice neagricole și de dezvoltare de microîntreprinderi în localitățile din Bazinul Dornelor, urmărește creșterea veniturilor complementare ale exploatațiilor agricole din activități neagricole, crearea de noi locuri de muncă, crearea de noi servicii pentru populația rurală, promovarea antreprenoriatului și dezvoltarea turismului rural.

Strategia dezvoltării resurselor umane în Bazinul Dornelor vizează următoarele:

- formarea profesională, informarea și difuzarea de cunoștințe, pentru persoanele adulte din localitățile bazinului, care activează în sectoarele agricole, agroalimentare, agroturistice sau forestiere;

Avem în vedere cursuri de inițiere, perfecționare sau specializare, în domeniile de mai sus, realizate la CEFIDEC Vatra Dornei și finanțate prin Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013 pentru modernizarea activităților de producție și diversificarea activităților economice, precum și pentru animare și dobândire de abilități în vederea pregătirii Strategiei de dezvoltare locală a localităților din Bazinul Dornelor, strategie ce poate fi finanțată prin Axa LEADER a Programului Național de Dezvoltare Rurală.

- acțiuni pentru promovarea culturii antreprenoriale în mediul rural prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (axele prioritare 2 și 3) finanțat de Fondul Social European.